

**מתווה למערך הלמידה לתלמידים מחוננים
הלומדים בכיתות מחוננים**

חברי הועדה לכתיבת מתווה הליבה:

גדי איתי

פנינה זלצר

ד"ר דפנה הרן

יובל נבו

מנחם נדלר

ד"ר יעל צורן

אלין קשטכר

שנת הלימודים תשע"ז

תוכן העניינים

1.....	1. רציונל.....
2.....	2. היבטים פדגוגיים.....
2.....	2.1 מאפיינים יחודיים לתכניות למחוננים.....
2.....	2.2 שיטות ההוראה.....
5.....	3. התחום החברתי-ערכי.....
5.....	3.1 היבטים רגשיים וחברתיים:.....
6.....	3.2 מרחבי שייכות והשפעה:.....
8.....	4. בניית התכנית.....
8.....	4.1 עקרונות כלליים.....
8.....	4.2 תכנית רב-שנתית.....
9.....	4.3 תכניות למידה אישיות.....
11.....	5. הכשרת סגל ההוראה.....
13.....	6. מרכיבי חובה ורשות במסלול המחוננים:.....

1. רציונל

כיתות המחוננים, בהן לומדים מי שאותרו כמחוננים על ידי האגף למחוננים ומצטיינים של משרד החינוך, נועדו ללמד ולחנך תלמידים בעלי פוטנציאל גבוה למצוינות אקדמית וחברתית. מצוינות פירושה שאיפה להישגים גבוהים, וגם שאיפה מתמדת ומאמץ אמיתי להתקדם בכל תחום, להשקיע בתחומי החוזק במקביל לנכונות להתמדה ומאמץ בתחומים חלשים יותר.

יכולותיהם הקוגניטיביות הגבוהות, מאפשרות לתלמידים להצטיין בתחומים רבים הדורשים ידע רב, חשיבה מעמיקה וקבלת החלטות במצבים מורכבים. התלמידים נדרשים למצוינות אישית ואנושית, ובפרט למצוינות לימודית. עם זאת, מצוינות אינה מסתכמת בהצלחה בקידום המטרות האישיות והפרטיות של האדם, אלא מתבטאת גם בהתחשבות, בהשפעה ובתרומה לסביבה, לקהילה, למדינה ולאנושות, לצד חוסן נפשי, שיווי משקל רגשי ומסוגלות לאושר.

על כיתות המחוננים לאפשר לפוטנציאל הגלום בתלמידים במישורים השונים, להתפתח ולהתבטא הן לימודית והן בפעילויות חוץ לימודיות - חברתיות וקהילתיות. הצוות החינוכי אחראי לבניית תכנית חינוכית שתסייע לתלמידים לגבש את מושג המצוינות שלהם, את ערכיהם, את רצונותיהם ואת שאיפותיהם.

מתווה הליבה, נועד להתוות את העקרונות על פיהם כתות המחוננים צריכות לפעול, על מנת ליצור סביבה לימודית שתסייע בידי התלמידים לממש את יכולותיהם ולהגיע למצוינות אישית ואנושית. המתווה יעסוק בהיבטים הפדגוגיים של ההוראה בכתת המחוננים, בהיבטים הנוגעים לתחום החברתי-רגשי-ערכי בטיפוח התלמידים המחוננים, בעקרונות המרכזיים לבניית תכניות לימודים לכתה ולתלמיד ולהיבטים הנוגעים להכשרת צוות המורים המלמדים בכתות המחוננים.

2. היבטים פדגוגיים

2.1 מאפיינים ייחודיים לתכניות למחוננים

תכנית למחוננים תכלול בכל תחומי הלימוד מרכיבים של העשרה, הרחבה והעמקה, ותאפשר גם האצה לנוכח צרכים פרטניים של תלמידים. תכניות הלימודים למחוננים מיוחדות בכך שהן נשענות על תכנית הלימודים הרשמית הרגילה ונבדלות ממנה במאפיינים הבאים:

1. **העשרה (enrichment)** של התכנים הנלמדים – למידת תכנים מתחומים שאינם בתכנית הלימודים או בהדגשת גישה חוצת תחומים (רב-תחומית ובין-תחומית) בלימוד, לצורך הרחבת אופקים וחשיפה לתחומי דעת מגוונים. לדוגמא: לימודי מבוא לרפואה או פילוסופיה.
2. **העמקה** בתכנים הנלמדים – למידת תכנים מתוך תחומי הדעת הנלמדים, ברמת חשיבה ומורכבות גבוהה יותר מהנדרש עבור שאר התלמידים. ניתן לעשות זאת באמצעות התמודדות עם בעיות ברמת קושי גבוהה יותר, הבנה מעמיקה ומושגית של תופעות והעמקת ההתבוננות באמצעות קישור לנושאים ייחודיים שיבחרו ללימוד בכיתת המחוננים. לדוגמא: ביצוע עבודת חקר על נושאים ספציפיים מתוך תכנית הלימודים.
3. **הרחבה** – למידת תכנים מקבילים נוספים לתכנים הנלמדים במסגרת הנדונה בדרך כלל. לדוגמא: כשלומדים על ימי הביניים באירופה ללמד מה קורה באותו זמן בסין ואימפריות של דרום אמריקה.
4. **האצה (acceleration) ודחיסה (compacting)** – האצה היא למידת התכנים הנדרשים בתכנית הלימודים בקצב מהיר יותר. דחיסה כוללת גם ביצוע התאמות בתכנית הלימודים וויתור על תכנים שנראים פחות רלוונטיים לתלמידים המחוננים. לתלמידים שונים בני אותו גיל יש רמות שונות של בשלות, ידע וקצב שונה של קליטה. לאחר אבחון רמתם של התלמידים, יש להתאים להם במידת הצורך רמת לימודים מואצת, התואמת את ידיעותיהם ויכולותיהם. לדוגמא: האצה בתיכון יכולה לכלול הגשה לבגרות באנגלית כבר בכיתה י', ודחיסה יכולה להיות צמצום חלקים מתוך תכנית הלימודים באנגלית שנראים חזרתיים או מיותרים עבור התלמידים המחוננים.

2.2 שיטות ההוראה

מאפייניהם הקוגניטיביים של תלמידים מחוננים מחייבים התאמה של שיטות ההוראה בכיתת המחוננים למאפייני צרכי התלמידים ולמיומנויות אשר יידרשו במאה ה-21 בכל תחומי הדעת והלימוד.

התאמה זו נועדה לפתח את הפוטנציאל הגבוה של התלמידים לכדי מיומנות גבוהה, לעודד ולתרגל את היצירתיות ולשמר את המוטיבציה הלימודית והסקרנות, כך שהתלמידים יהפכו לאוהבי למידה בוגרים המסוגלים להתמודד בהנאה עם משימות למידה קשות ומאתגרות. התאמה זו תבצע על פי מספר עקרונות מנחים ובאמצעות שיטות הוראה מותאמות,

שיישומם הוכח כהכרחי, מתאים ומועיל בכיתות המחווננים. יישום העקרונות הפדגוגיים ושיטות ההוראה, משתנה בהתאם לתחום הדעת הנלמד ובהתאם לשיקול דעתו של המורה. חלק מהשיטות המצוינות כאן מומלצות לכלל התלמידים במערכת החינוך¹, אך בעוד שעבור כלל התלמידים מדובר בהמלצה, עבור התלמידים המחווננים מדובר בהכרח.

1. למידה עצמית ועצמאית - העברת הלמידה והאחריות על הלמידה אל התלמידים. המורה אינו מקנה ידע אלא מתווך את החומר לתלמיד ומנחה אותו, מזמן לו הזדמנויות לחקר, למידה והבניית ידע עצמאית.
2. בחירת והדגשת תכנים מאתגרים, בינתחומיים ובעלי חשיבות עקרונית- כאשר אפשרית בחירה בין תכנים שונים, על המורה לבחור בתכנים מאתגרים מבחינה אינטלקטואלית - כאלה הדורשים שימוש באסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה, מטה-קוגניציה, הבנת מורכבות ועומק או מאמץ מחשבתי. גם כשלא ניתן חופש בבחירת תכני הלימוד, יש להקצות זמן קצר יותר לתכנים קלים המובנים במהירות (שאלות תיאור והבנה מסדר ראשון, נושאים הדורשים זכירת פרטים, עובדות ומושגים) או להעביר את האחריות ללמידתם אל התלמידים בבית או בכיתה. רצוי להקצות זמן להסתעפות לקשרים לתחומי תוכן אחרים ולהיבטים רלוונטיים של החומר.
3. ארגון השיעורים ויחידות ההוראה סביב בעיות, אתגרים או שאלות פוריות, הדורשות מן התלמידים חשיבה, למידה ויצירתיות. באופן זה מרבית הזמן מוקדש להתמודדות עם הבעיות והאתגרים ומיעוטו מוקדש לידע ותרגול. כאשר ניתנים שיעורי בית רצוי שיכילו אתגר נוסף ולא רק תרגול טכני חזרתי.
4. גיוון וגמישות בשיטות ההוראה - בכל קורס, יחידת הוראה ושיעור יש להשתדל לגוון את שיטות ההוראה והפעילויות הלימודיות כך שיפנו אל מיומנויות, יכולות וכישורים שונים. יש לחלק שיעורים ליחידות זמן קצרות יותר שכל אחת מהן מאופיינת בפעילות לימודית שונה.
5. עיסוק מפורש בפיתוח והקניית מיומנויות ואסטרטגיות למידה, מיומנויות מטה-קוגניטיביות והכוונה עצמית של הלומד.
6. בחירת שיטות הוראה המטפחות מיומנויות בינאישיות - בכל תחומי הדעת, יש להקדיש מחשבה לבחירת שיטות הוראה כך שיעזרו לפתח ולטפח גם את המיומנויות החברתיות והרגשיות של התלמידים: שיתוף פעולה, משמעת עצמית, יכולת התמדה, התחשבות בזולת וכו'.
7. השתתפות על נושאים - לצד החלפת הפעילויות, יש להקפיד להשתתפות על נושאים במשך זמן ארוך. תלמידים מחווננים נוטים לחוש שהבינו מהר, אך לעיתים נוטים

¹ ראו למשל את המסמך "נתיבים ללמידה משמעותית":
<http://meyda.education.gov.il/files/MinhalPedagogy/netivim.pdf>

- להבנה המידית והפשוטה של השאלה או הבעיה. השתהות על נושא, תוך גיוון שיטות ופעילויות והסתעפות לתוכן מתחומי ידע אחרים מאפשרת לתלמידים להכיר ולהבין את המורכבות והעומק של נושאים ובעיות.
8. שימוש בהערכה חלופית - תלמידים מחוננים נוטים להיות תחרותיים והישגיים, לעיתים באופן שפוגע בהם במגוון דרכים: פרפקציוניזם, לחץ בחינות, קושי לשתף פעולה, קושי לפתח סטנדרטים פנימיים של איכות, קושי בתיעודף משימות ועוד. כדי להימנע מפגיעות אלה ועל מנת לתרום להעלאת המוטיבציה של התלמידים וביטחונם העצמי, מומלץ להרבות בהערכה חלופית, להוסיף מרכיבי הערכה הדורשים תרומה אישית, הפעלת חשיבה מסדר גבוה ואתגר.
9. שימוש במגוון מקורות מידע מסוגים שונים ובמקורות ראשוניים - במידת האפשר יש להעדיף שימוש במקורות מידע לא מעובדים וראשוניים על פני מידע מעובד, מקוצר, מוסבר או מפושט. עדיף לספק לתלמידים המחוננים מספר מקורות מידע מסוגים שונים שממנו עליהם להסיק ולהבנות את הידע.
10. מומלץ לאמץ גם שיטות הוראה נוספות כגון למידה חוץ כיתתית, שימוש בטכנולוגיה ותקשוב, ועוד.
11. גמישות פדגוגית ולמידה מתמדת – מורי כיתות המחוננים נדרשים לחדש ולגוון כל העת את שיטות ההוראה שלהם, דרך השתתפותם בקהילות עמיתים ולאור רעיונות העולים מהמחקר, ולאור צרכי תלמידיהם.

3. התחום החברתי-ערכי

3.1 היבטים רגשיים וחברתיים

תכנית למחוננים תתייחס לתלמידים בכיתת המחוננים כאל בעלי צרכים ייחודיים ולכיתה כאל קהילה בעלת צרכים רגשיים-חברתיים ייחודיים.

שילוב התלמיד המחונן בכיתה המחוננים, נועד לטפח את כישוריו וכישרונותיו בתחום האקדמי-אינטלקטואלי כמו גם בתחום התקשורת-חברתי-רגשי. זאת בעיקר לנוכח האינטראקציות החברתיות בכיתה המחוננים המושפעות ממאפייני התלמידים המחוננים כגון נטייה להישגיות, לתחרותיות, לפרפקציוניזם, לווכחות ושאפתם לצדק. מודעות הצוות החינוכי למאפיינים הללו ולחשיבות השיח הרגשי, כמו גם ליכולתם של המחוננים לקיים שיח שאינו רק ברמה הקוגניטיבית אלא גם ברמה הרגשית, הינה הכרחית. הצוות צריך להתמחות בתחום זה, בליווי וסיוע המערך הייעוצי של בית הספר, על מנת לתת מענה הולם ללחצים והמתחים המופעלים על התלמידים מהסביבה ומעצמם ולחרדות שלהם מטעות וכישלון. חשוב לזכור שיש הטרוגניות רבה בקרב כיתות המחוננים, הן מבחינה קוגניטיבית והן מבחינה רגשית-חברתית. תלמידים המוצאים עצמם מתקשים לימודית לנוכח הרמה הגבוהה בכיתה המחוננים עשויים לסבול ממתח ולחץ, ירידה חדה בתחושת הערך העצמי, תת-הישגיות ועוד. כמו כן, בכיתה עשויים להיות תלמידים מחוננים בעלי קשיים חברתיים ורגשיים משמעותיים בכל הקשור ליכולת העבודה בצוות ובקבוצה, השליטה העצמית, הוויסות הרגשי ועוד.

מטרות הצוות החינוכי בהקשר זה הן:

1. טיפוח התלמיד המחונן בתחומי הכישרון והמחוננות שלו ובמקביל להקדיש תשומת לב להקשר של כיתה המחוננים והחברה בכלל ולטיפוח מכלול המרכיבים האישיותיים, הערכיים והחברתיים של התלמידים הלומדים בכיתה.
2. יצירת סביבה לימודית ואקלים כיתתי בטוחים בכיתה המחוננים, המאפשרת שיח רגשי בכיתה ומטפחת את הקשרים החברתיים בין חברי הכיתה ותחושת השייכות לקבוצה.
3. טיפוח מיומנויות חברתיות ותקשורתיות (כדוגמת הקשבה, עבודה בצוות תוך שיתוף פעולה וחשיבה אמפטיית לדעות הזולת ולנקודות מבט שונות), תהליכי קבלת החלטות וגמישות מחשבתית.
4. טיפוח סולם הערכים של התלמידים ותפיסת עולם מבוססת ועמוקה. התלמידים יעסקו בשאלות של מוסר, ערכים, מצוינות והחיים הטובים.
5. טיפוח המודעות החברתית של התלמידים גם באמצעות עיסוק בפעילות קהילתית משמעותית וממושכת.
6. מתן מענה ייחודי לתלמידים הנתקלים בקשיים רגשיים וחברתיים בכיתה.

7. התייחסות לכיתת המחווננים כחלק בלתי נפרד מבית הספר, ומציאת איזון נכון בין שילוב בשכבה לבין ייחודיות הכיתה. יש לעודד את התלמידים המחווננים להיות מעורבים בחברת התלמידים בבית הספר ולקחת חלק בפעילויות החברתיות על מנת להרחיב את מעגלי השייכות וההשפעה של התלמידים המחווננים.
8. יש להקנות לתלמידים כלים בתחום כישורי החיים שסייעו להם ליזום, להוביל ולהשפיע במסגרות חברתיות שונות בבית הספר.
9. התייחסות למושג המחווננות ולהשלכותיו על תפישתו העצמית, תכניותיו וערכיו של התלמיד.
10. פיתוח יכולותיו הרפלקטיביות של התלמיד - כדי שיהיה מודע למעשיו, יבין את תוצאותיהם והשפעותיהם עליו ועל סביבתו וזאת כדי לפתח ולחדד את עולמו הערכי.

3.2 מרחבי שייכות והשפעה

כיתת המחווננים תסייע לתלמידים להבנות את זהותם, תעודד את התלמידים לבטא את כישרונותיהם גם במעורבות ובעשייה חברתית וקהילתית, תפתח התנהגות מנהיגותית ותכוון להרחבת מעגלי השייכות וההשפעה של התלמידים.

בוגר התכניות הייחודיות צריך להיות אדם בעל מחויבות חברתית ובעל רמה גבוהה של מוסריות ואנושיות (מתוך דו"ח ועדת ההיגוי, נבו, 2004). לא כל אחד מתלמידי כיתות המחווננים מיועד להיות מנהיג, אך חשוב שהתכנית תקנה לכלל התלמידים מיומנויות והתנהגות מנהיגותית: יכולות ארגון, יכולת תכנון וקבלת החלטות, תקשורת אפקטיבית עם עמיתים, יכולת להגדיר חזון ומטרות ועוד. חשוב לשלב בתכנית הלימודים עיסוק בזהות, חשיבה על הכלל ורצון להשפיע על בעיות מוקד בעם, בחברה ובאנושות בכלל. זאת מתוך התפיסה כי המחוון הוא מנהיג פוטנציאלי בתחום האקדמי והחברתי, והרצון שהתלמיד ינצל את כשרונותיו לעשייה חברתית רחבה. תכנים אלה ישולבו הן במופעים והתנסויות ייעודיות והן בתהליך הלמידה השוטף.

לאורך רצף השנים בכיתת המחווננים יש ללוות את הלמידה בהתנסות של כל תלמיד בעשייה חברתית בתחום הכיתה, השכבה ובית הספר ומחוצה להם. בשנים הראשונות ללימודים העשייה תהיה עשייה קבוצתית המונעת על ידי המורים, ועם התבגרותו של המחוון כדאי שיתנסה בפעילות חברתית שהוא היוזם שלה, ובמידת האפשר גם מנהיג (ומוביל) אותה.

בהנחיה לעשייה והשפעה חברתית יש לשים דגש על העקרונות הבאים:

1. עיקרון הבחירה - יש לטפח את היכולת לבחור בחירות מושכלות ולאפשר לתלמיד לבחור את התחום והמרחב בו הוא מבקש לתרום. חשוב שהעשייה תהיה מותאמת לאישיותו של התלמיד ולנטיותיו כך תרומתו תהא משמעותית יותר ומחוברת לתחומי התעניינותו ויכולותיו הייחודיות.

2. אתגר בעשייה - חשוב שהעשייה החברתית תהא מאתגרת לתלמידים המחוננים ויהיה בה עומק, מאמץ מחשבתי, יציאה מאזור הנוחות הרגשי, והתייחסות לידיעותיו של התלמיד ויכולותיו הקוגניטיביות.
3. מעורבות הצוות החינוכי - בחירת תחום העשייה תקבע במשותף תוך דיאלוג בין התלמיד למורה, ובמהלך העשייה ימשיך ויתקיים הדיאלוג במטרה לעבד את החוויות מהעשייה ללמידה חברתית ויצירת מעורבות חברתית מוסרית.
4. טיפוח ממדים של התנהגות מנהיגותית כגון היכולת לעבוד בצוות, כישורים רטוריים ועוד.

4. בניית התכנית

4.1 עקרונות כלליים לבניית התכניות

1. התכניות תיבנינה תוך שיתוף פעולה של צוות המורים המלמדים בכיתות, ובמידת הצורך תוך התייעצות עם המדריכים הפדגוגיים באגף ויועצים מבחוץ.
2. שילוב תכנים וסגנונות הוראה ולמידה על מנת לספק העשרה, העמקה והרחבה.
3. שילוב למידה אישית ובצוותים
4. יצירת חוויות למידה מאתגרות, המתאימות לידע ולרמת התלמידים ורלוונטיות עבורם. התכניות יאפשרו העמקה, מורכבות ויצירת הקשרים בין תחומיים, ויכוונו לטיפוח היצירתיות, הסקרנות והספקנות.
5. סיפוק הזדמנויות לשותפות ולמעורבות פעילה של התלמיד – שילובו בבחירת תכני הלימוד בהם יעמיק, בחירת אופן הלימוד והפיכתו למעורב בתהליך הלימודי.
6. התאמת ההוראה לתלמידים כפרטים ולכיתה במלואה, בממדים הבאים: בהאצת הקצב, בכמות התכנים הנלמדים ובדרך הצגתם. מומלץ לארגן את התכנים סביב למידה מבוססת פתרון בעיות וחקר ולהדגיש העמקה ומורכבות. במידת האפשר יוקמו קבוצות הומוגניות לצורך האצת הלמידה בתחומי חוזקה ספציפיים, לאחר שנבחנה היטב מידת בשלותו הרגשית והחברתית ומידת התאמתו האקדמית של כל אחד מהתלמידים, לקבוצה וליעדיה.
7. ראיית ההורים כשותפים לתהליך החינוכי בכיתות המחווננים. שיתוף הפעולה מתבקש החל מתהליך הקבלה (על מנת להבטיח כי המסגרת נותנת מענה מתאים לתלמיד), דרך הסתייעות בהורים ובתחומי המומחיות שלהם בתהליך הכנת התכנית הרב-שנתית, שיתוף ההורים בבניית תכניות הלימודים האישיות לתלמידים, עדכון הדדי בתהליכים העוברים על התלמיד במהלך השנה, וסיוע להורים בהכרת מאפייני וצרכי התלמיד המחוון.
8. תזמן מפגש, פיזי או לימודי, עם דמויות מופת ואנשי מעלה שיוכלו להוות מודלים.
9. תזמן לתלמיד התמודדות עם אתגרים משמעותיים.

4.2 תכנית רב-שנתית

תכנית למחווננים ובפרט תכנית ההעשרה בתחום האקדמי והתכניות בתחום הרגשי והחברתי-ערכי, תיבנה מתוך התייחסות לרצף רב שנתי, ותכלול שילוב של תכנים מתחומי המדעים, ההומניסטיקה והאומנויות.

תכנית המחווננים תתוכנן באופן ספיראלי רב שנתי, על ידי הצוות החינוכי הבית ספרי בתאום עם המדריך הפדגוגי של בית הספר. התכנית תתייחס לפריסת תחומי הדעת והמיומנויות בכל שכבת גיל, תחשוף את כלל התלמידים למגוון תחומים ותאפשר לתלמידים לבחור ולהתעמק בנושאים ספציפיים.

התכנית הרב שנתית תיבנה על פי העקרונות הבאים:

1. התייחסות לתכנים ולמיומנויות הנדרשים בכל תחום דעת על ידי משרד החינוך, תוך התאמתם לכישורי החשיבה הייחודיים של התלמידים המחווננים ולהזדמנויות ללמידה שאנו מבקשים ליצור עבורם, בהתאמה לשכבות הגיל השונות ולרצף הלימודי.
2. שלד התכנית ייקבע כמסגרת מחייבת. הצוות החינוכי ישקוד על התאמתה לצרכים הספציפיים של כל כיתה ולחזקות והיזמות של הצוות החינוכי.
3. בכל שכבת גיל, ייחשפו התלמידים לתכנים מתחומי המדעים, ההומניסטיקה והאמנויות.
4. במודל של כיתה מחוננים שתלמידיה לומדים יום העשרה שבועי במרכז מחוננים, ייעשה תיאום בין תכנית הלימודים בבית הספר לתכנית הלימודים במרכז המחוננים.
5. רכז מסלול המחוננים ידאג ליצירת תיאום בין חטיבות הגיל השונות בתכנים הנלמדים בתחומי הדעת השונים, במיומנויות הנרכשות ובתרומה להעמקתן וליישומן בתהליכי הלמידה.
6. רכז מסלול המחוננים ידאג ליצירת תיאום בין תכניות הלימודים הבית ספריות לתכניות ההעשרה שמחוץ למערכת הלימודים (ימי עיון במוסדות להשכלה גבוהה, הרצאות העשרה, סיורים לימודיים וכיו"ב).
7. יש לשלב בתכנית תכנים רב-תחומיים ובין-תחומיים על מנת לתת מענה ל"שאלות גדולות", לתופעות מעניינות ולסקרנות של התלמידים.
8. יילמדו תחומי דעת נוספים על אלו שבתכנית הלימודים הקיימת, שיתאימו לתחומי העניין של המחוננים וליכולתם הקוגניטיבית, כמו לוגיקה, רטוריקה ופילוסופיה.
9. טיפוח מיומנויות המאה ה-21 ולציידם בארגז מגוון המאפשר גמישות מחשבתית.

4.3 תכניות למידה אישיות

הצוות החינוכי נדרש להכרות מעמיקה עם כל אחד מתלמידי הכיתה. במידת הצורך, מתוך דיאלוג עם התלמיד ובתאום עם הוריו, יבנה הצוות החינוכי (בהובלת מחנך הכיתה) תכנית לימודים אישית.

תלמידי כיתה המחוננים שונים מאוד בכישרונותיהם, בתחומי העניין שלהם, במוטיבציה שלהם ללמידה ובצרכיהם המיוחדים. תלמידים שונים עשויים להיתרם מהלמידה באופנים שונים: העמקה בתחומי העניין, פיתוח כישורי מנהיגות, עיסוק בפן החברתי-רגשי, הרחבת אופקים, התמודדות עם אתגרים מסוגים שונים, ועוד. חשוב שכל אחד מהתלמידים יקבל מקום לבטא את כישרונותיו הבולטים וחוזקותיו ולהעמיק בהם ובמקביל חשוב שכל אחד מהתלמידים יקבל מענה רגשי והתייחסות מיטבית לחולשות או לקשיים עימם הוא מתמודד.

למחנך הכיתה, בשיתוף עם הצוות הפדגוגי והייעוצי במסלול, יש תפקיד מרכזי במתן מענה לצרכיהם הייחודיים של תלמידים בכיתה. על מחנך הכיתה לבנות תל"א (תכנית לימודים אישית) לתלמידים הזקוקים לכך לאור צרכיהם הפרטניים, בהתאם ליעדים שינוסחו יחד עם התלמיד והוריו.

התל"א יכולה לשמש תלמידים בעלי הישגים גבוהים ומתקשים כאחד. כפי שציינו בסעיף 2.4, חלק מהתלמידים בכיתות המחווננים מתקשים הן מבחינה לימודית והן מבחינה רגשית-חברתית. יש תלמידים חסרי מוטיבציה מסיבות כאלה ואחרות. חלקם מתמודדים עם סוגיות מורכבות מחוץ לבית הספר המחייבות מענה. גם תלמידים כאלה יכולים להיתרם מבניית תל"א שתתייחס במקביל למתן ביטוי לנקודות החוזק שלהם גם לתמיכה בקשייו השונים.

ניתן להגדיר תל"א מלאה ורחבה העוסקת כמעט בכל תחומי הפעילות של התלמיד, או תכנית חלקית ומצומצמת הכוללת רק דגש ספציפי או פעילות ייחודית הנכונים עבור התלמיד. במסגרת התל"א יוגדרו יעדים, יותוו דרכי פעולה וינתן מענה לצרכי התלמיד, לתחומי החוזק שלו ולקשייו תוך שימוש במגוון דרכים הקיימות בתוך הכיתה, בתוך בית הספר ומחוצה לו:

1. יעדים בתחום הלמידה בתוך בית הספר - שיפור בהישגים לימודיים, בחירת תחומי לימוד ואפשרויות האצה החורגות מהכיתה עצמה (למשל, למידת תחום לימודים ספציפי בכיתה גבוהה יותר), השתלבות בפרויקטים חוץ כיתתיים שונים (כגון "זמים צעירים", MUN, תכניות רובוטיקה, מועדוני דיבייט ועוד), למידה עצמאית (מבוקרת על ידי מורה) או חניכה אישית ("מנטורינג") על ידי גורמים שונים בבית הספר.
2. יעדים בתחום הלמידה מחוץ לבית הספר - המחנך יכול להפנות את התלמידים לתכניות האצה והעמקה במוסדות האקדמיים השונים (אקדמיה בתיכון, מהתיכון לטכניון, תכנית אודיסאה, תכנית בר אילן וכד'), למסגרות העשרה, לכוון לשימוש בקורסים וירטואליים ולמידה מקוונת, ועוד.
3. יעדים בתחום המיומנויות האישיות והבינאישיות - התווית דרכים ושיטות, מפגשים וליווי על ידי הסגל החינוכי, מתן במה לתפקידי הובלה ומנהיגות במסגרת בית הספר וכיצא בזאת.

באמצעות תכניות כאלה, ניתן לאפשר לתלמידים הזקוקים לכך לממש את כישרונותיהם ולקבל מענה על צרכיהם באופן הנכון עבורם.

5. הכשרת סגל ההוראה

הוראת מחוננים היא מקצוע (profession) בפני עצמו, ועל סגל ההוראה של כיתות המחוננים להתמחות בכך ולהמשיך ללמוד ולהעמיק בנושא לאורך כל תקופת ההוראה. על מנת לספק מענה הולם לתלמידים מחוננים, על המורים להכיר את המאפיינים והצרכים המיוחדים של התלמידים ולהכיר את המחקר העדכני והניסיון החינוכי הנוגע לפרקטיקות ההוראה, החינוך והטיפול ההולמות את המאפיינים והצרכים האלה. לצורך כך מעמיד האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים לרשות המורים מערך פיתוח מקצועי הכולל התמקצעות בהוראת תלמידים מחוננים ומצטיינים והשתלמויות שונות.

1. הכשרה ראשונית - ההתמקצעות: מורים המלמדים 6 ש"ש או יותר בכיתות מחוננים, מורים המחנכים כיתת מחוננים וכן רכזי מסלול המחוננים, נדרשים לעבור את התכנית להתמקצעות בהוראת תלמידים מחוננים ומצטיינים ולסיימה לא יאוחר מן השנה הרביעית לעבודתם במסלול. מסלול ההתמקצעות מומלץ גם למורים המלמדים כיתות מחוננים בהיקף קטן יותר, ולבעלי תפקידים אחרים בבית הספר (בעיקר למנהלים וליועצות). בעת בחירת מורים ומחנכים למסלול המחוננים, יש להעדיף מורים שסיימו התמקצעות בהוראת מחוננים, מורים המשתתפים בהתמקצעות או מורים המתכננים להשתתף בה בשנה הבאה. יש להימנע משיבוץ מורים למסלול המחוננים משיקולים שאינם מקצועיים כמו ותק או תפקיד בביה"ס.
2. עבודה כקהילה מקצועית תומכת – יתקיימו מפגשים קבועים של צוות מסלול כיתות המחוננים כדי לעודד למידה והפרייה הדדית, תיאום בנוגע להוראה השוטפת, התמודדות משותפת עם קשיים ייחודיים של כיתות המחוננים והמשך למידה והתפתחות. בכל מסלול מחוננים תיוחד במערכת שעה שבועית לפגישת צוות המחנכים ומורים מקצועיים של המסלול. שעה זו תהווה מסגרת להכשרה פרקטית בנושאים העולים מהשטח. מורי כיתות המחוננים נדרשים ללמידה מתמדת הן בתחום המקצועי והן בתחום הוראת המחוננים.
3. התפתחות מקצועית של מורי המסלול - על כל המורים המלמדים במסלול המחוננים לעבור הכשרה במסגרת תפקידם. הכשרה זו נועדה לסייע למורים לתת מענה לתלמידיהם בתחומים השונים, לגבש תכניות לימודים מתאימות, לתאם תכניות בתחומי דעת שונים וללמוד זה מניסיונו של זה. בית הספר יתאם את תכני ההכשרה עם המדריך מטעם האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים. לקראת פתיחת מסלול חדש, צוות המורים המיועד ללמד במסלול יעבור השתלמות מקיפה, במהלך שנת הלימודים שלפני פתיחת המסלול (בנוסף להכשרה הראשונית), על מנת לגבש את חזון בית הספר ביחס לכתות המחוננים ולתכנן את שנת הלימודים של הכיתה הראשונה בהיבטים השונים.

4. חשיפה והעלאת המודעות לכלל מורי בית הספר - בית ספר ובו מסלול מחוננים, מחויב להכשיר ולחשוף את כלל צוות בית הספר לידע בנושא הטיפול החינוכי בתלמידים מחוננים, בין היתר על מנת ליצור עבורם סביבה בטוחה ומקבלת. בית הספר יכול לעשות זאת באמצעות הרצאות במליאת המורים בימי היערכות או במשך השנה או באמצעות השתלמות המיועדת לכלל מורי בית הספר שטרם הוכשרו בנושא.

5. המשך למידה מקצועית דרך האגף - אנשי צוות המסלול שסיימו התמקצעות, נדרשים להעמיק את הכשרתם במסגרת ההשתלמויות המוצעות על ידי האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים: מפגשים במסגרת מחוזית של רכזי המסלול עם מדריכי האגף, השתלמות ליועצות, קהילות מורים בתחומי הדעת השונים, יצירתיות, תקשוב, כנסי האגף ועוד.

הנושאים העיקריים בהם נדרשים אנשי הצוות להשתלם ולהתמקצע:

1. מאפייני המחוננים ואיתורם
2. היבטים קוגניטיביים של מחוננות
3. היבטים רגשיים וחברתיים של מחוננות
4. יחסי המחונן וסביבתו: מורים, הורים, אחים ומסגרות חינוכיות נוספות
5. פדגוגיות ייעודיות
6. טיפוח חברתי-ערכי
7. פיתוח חשיבה יצירתית
8. מאפייני המורה למחוננים
9. עבודה מול הורים לתלמידים מחוננים

6. מרכיבי חובה ורשות במסלול המחוננים:

מרכיבי חובה	מרכיבי רשות	העקרונות
זימון אתגרים משמעותיים לתלמידים כפרטים וכקבוצה. ציפיה מהתלמידים למוטיבציה והתמדה בהתאם ליכולות הגבוהות של התלמידים. פיתוח התמודדות וחוסן למול אתגרים.	עיסוק מפורש במושגי המחוונות והמציאות במסגרת התכנית.	על כיתות המחוננים לחנך למציאות אקדמית וחברתית.
הוספת מרכיבים של העשרה, הרחבה והעמקה לתכנית הלימודים הסטנדרטית של משרד החינוך.	הוספת מרכיבים של האצה באופן פרטני או כיתתי.	תכנית למחוננים תכלול בעיקר מרכיבים של העשרה, הרחבה והעמקה, ותאפשר גם האצה לנוכח צרכים פרטניים של תלמידים.
שילוב פדגוגיות מותאמות למחוננים במרבית המקצועות הכוללות את ממדי ההוראה, הסביבה וההערכה. לדוגמה: עבודות גמר, פעילות חקר משמעותית בכל שכבת גיל, הוראה סביב שאלות גדולות ובין תחומיות ועוד. פיתוח מיומנויות רפלקטיביות בקרב התלמידים.	איגום אשכולי, שיתוף פעולה עם פעילויות האגף או פעילויות משותפות לכיתות מחוננים נוספות, פעילויות רב גילאיות בכיתות המחוננים. ביצוע שיתוף פעולה עם גורמים חיצוניים (מכון ויצמן, מכוני מחקר כאלה ואחרים וכד').	מאפייניהם הקוגניטיביים של תלמידים מחוננים דורשים התאמת שיטות ההוראה בכיתת המחוננים בכל תחומי הדעת ובכל מקצועות הלימוד.
קיום תכנית רב-שנתית בתחום החברתי-רגשי לתלמידים. עיסוק באיתור החזקות של כל תלמיד. חיזוק תחושת השייכות של התלמידים. ליווי של גורם ייעוצי המתמחה בהיבטים הרגשיים-חברתיים של התלמידים המחוננים.	עבודה משולבת עם ההורים, ופעילות חשיפה להורים בנוגע למאפייני התלמיד המחונו. שילוב תלמידי הכיתה בכלל פעילויות השכבה ובית הספר.	תכנית למחוננים תתייחס לכתת המחוננים כאל קהילה בעלת צרכים רגשיים-חברתיים ייחודיים.
קיום תכנית רב-שנתית להרחבת מעגלי ההשפעה של התלמידים וחיזוק תחושת המסוגלות שלהם לגבבי השפעה על סביבתם. עיסוק בשאלות של מוסר, זהות, ערכים, משמעות ומציאות. מעורבות תלמידי הכיתה בפעילויות של שאר השכבה ובית הספר. פיתוח התנהגות מנהיגותית.	ביצוע פרויקטים כיתתיים קהילתיים אשר מביאים לידי ביטוי את הערך המוסף של התלמידים המחוננים. זימון מפגש, פיזי או לימודי, עם דמויות מופת ואנשי מעלה שיוכלו להוות מודלים. עבודה פרטנית להתאמת פעילויות קהילתיות לכל תלמיד. עידוד מעורבות ומחויבות כלפי כיתות מחוננים צעירות יותר בבית הספר.	כיתת המחוננים תעודד את התלמידים לבטא את כישרונותיהם גם במעורבות ובעשייה חברתית וקהילתית ותכוון להרחבת מעגלי השייכות וההשפעה של התלמידים.
תל"א (תכנית לימודים אישית) לתלמידי הכיתה, העוסקת בהיבטים לימודיים בתוך בית הספר, היבטים רגשיים-חברתיים, פעילויות חוץ בית	התל"א יכולה לכלול עידוד השתתפות התלמידים בפרויקטים לימודיים חיצוניים כגון FIRST, אולימפיאדות, MUN ולימודים בתכניות	הצוות החינוכי נדרש להכרות מעמיקה עם כל אחד מתלמידי הכיתה. במידת

<p>אקדמיות לנוער.</p>	<p>ספריות ועוד.</p>	<p>הצורך, מתוך דיאלוג עם התלמיד ובתאום עם הוריו, יש ליצור עבורו תכנית לימודים אישית.</p>
<p>תיאום התכנית למול מרכז העשרה למחוננים הפועל במקביל (אם קיים). תיאום התכנית למול כיתות מחוננים במוסדות לגילאים אחרים (למשל – בין חטיבת ביניים לתיכון). התייחסות לפעילות המתקיימת מחוץ לכיתה (במוסדות אקדמיים, בתכניות העשרה חיצוניות וכד').</p>	<p>קיום תכנית רב שנתית של תכני העשרה והרחבה, הכוללת גם מופעים חד-פעמיים וגם יחידות לימוד ייחודיות. התכנית תכלול שלד מחייב ומרחב להתאמה בכל שנה ושנה. בכל שכת גיל התלמידים ייחשפו לתכנים מתחומי המדעים, ההומניסטיקה והאמנויות. שילוב תכנים רב ובין תחומיים בהתבסס על תחומי העניין ושאלות התלמידים על מנת לתת מענה ל"שאלות גדולות", לתופעות מעניינות ולסקרנות של התלמידים.</p>	<p>תכנית למחוננים ובפרט תכנית ההעשרה בתחום האקדמי והחברתי-ערכי, תיבנה מתוך התייחסות לרצף רב שנתי, ותכלול שילוב של תכנים מתחומי המדעים, ההומניסטיקה והאומנויות.</p>
<p>קיום השתלמויות בית ספריות לשיפור מיומנויות הוראת המחוננים והמצטיינים. השתתפות בהשתלמויות המשך של האגף.</p>	<p>על סגל ההוראה לעבור הכשרה ראשונית להוראת מחוננים. יש לקיים מפגשים שבועיים של צוות המסלול להמשך למידה הדדית והתפתחות. יש לקיים שת"פ עם מדריכי האגף. לימוד צוותי מורים ופיתוח תכניות לימודים חדשות כאורח חיים ולא רק במסגרת תהליך ההכשרה.</p>	<p>הוראת מחוננים היא מקצוע בפני עצמו, ועל סגל ההוראה של כיתות המחוננים להתמחות בכך ולהמשיך ללמוד ולהעמיק בנושא.</p>